

Nr 45

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring av vissa underhållsbidrag, dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 11 november 1966 dagtecknad proposition, nr 155, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag om ändring av vissa underhållsbidrag

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Är någon skyldig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet på särskilda tider utge bidrag i svenskt mynt till make, förutvarande make, barn, adoptivbarn, makes barn, makes adoptivbarn, fader, moder eller adoptant, ändras bidragets belopp enligt denna lag med hänsyn till penningvärdets förändring.

Lagen äger ej tillämpning, om dom eller avtal varigenom bidraget bestämts innehåller föreskrift om att bidraget skall vid ändring i penningvärdet eller den bidragspliktiges inkomster utgå med ändrat belopp enligt grunder som anges i domen eller avtalet.

2 §.

Har bidragsbelopp senast bestämts genom dom som meddelats eller avtal som slutits före utgången av år 1965 höjes beloppet enligt följande. Höjningen utgör när bidragets belopp bestämts under år 1940 eller tidigare etthundrafyrtio procent, under något av åren 1941—1946 etthundra femton procent, under något av åren 1947—1950 etthundra procent, under år 1951 sjuttio procent, under något av åren 1952—1955 femtiofem procent, under något av åren 1956 och 1957 fyrtio procent, under något av åren 1958 och 1959 trettio procent, under något av åren 1960 och 1961 tjugofem procent, under något av åren 1962 och 1963 femton procent, under år 1964 tio procent samt under år 1965 fem procent av beloppet.

Bidrag, vars belopp efter höjningen slutar på öretal, utgår med närmast lägre kronval.

3 §.

Bidragsbelopp som höjts enligt 2 § samt bidragsbelopp som senast bestämts eller bestämmas efter utgången av år 1965 ändras i anslutning till basbeloppet enligt lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring.

Ändring sker första gången den 1 april det år basbeloppet för april månad med minst fem procent över- eller underskrider basbeloppet för april 1966 och därefter den 1 april varje år basbeloppet för april månad med minst fem procent över- eller underskrider basbeloppet vid tidpunkten för senaste ändring.

Bidragsbeloppet ändras med det procenttal med vilket basbeloppet ändrats. Brutet procenttal avrundas till närmast lägre hela procenttal. Procenttalet fastställs av myndighet, som Konungen bestämmer.

Bidrag, vars belopp efter ändringen slutar på öretal, utgår med närmast lägre kronotal.

4 §.

Utän hinder av bestämmelserna i denna lag äger rätten efter yrkande förordna på annat sätt om bidragsskyldigheten, när de i giftermålsbalken eller föräldrabalken givna reglerna om underhållsbidrag föranleda det.

Blir bidraget slutligt bestämt till lägre belopp än som följer av denna lag, äger rätten förordna om återbetalning helt eller delvis av utgiven förhöjning, om särskilda skäl föreligga.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1967 men äger ej tillämpning på bidrag, såvitt det belöper på tid före samma dag.

Genom lagen upphäves lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag.

Bidragsbelopp som senast bestämts under tiden den 1 januari 1966—den 31 mars 1967 ändras första gången vid den ändring enligt 3 § som sker näst efter den 1 april 1967.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag ersätts med en ny lag som syftar till en kontinuerlig anpassning av underhållsbidragen till ändringar i penningvärdet. Till en början höjs alla bidragsbelopp, som bestämts före utgången av år 1965 med vissa bestämda procenttal. Därefter anpassas dessa och alla senare bestämda bidragsbelopp till ändringar i penningvärdet genom anknytning till basbeloppet enligt 1962 års lag om allmän försäkring. Bidragsbeloppen ändras första gången den 1 april det år då basbeloppet för april månad med minst fem procent över- eller underskrider basbeloppet den 1 april 1966 och därefter den 1 april varje år basbeloppet ändrats med minst fem procent sedan föregående ändring. Bidragsbeloppen ändras med samma procenttal som det med vilket basbeloppet ändrats.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 april 1967.

I samband med propositionen har utskottet behandlat en i anledning av densamma väckt motion, nämligen I: 804 av herrar *Alexanderson* och *Nyman*. I motionen hemställs,

I. att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 155 för sin del måtte

besluta att ordet »senast» stryks ur 2 och 3 §§ samt ikraftträdandebestämmelserna i förslaget till lag om ändring av vissa underhållsbidrag,

II. att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig lagtext.

Redogörelse för motionens innehåll lämnas nedan.

Inledning

Genom lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag, i det följande benämnd 1952 års lag, infördes bestämmelser om generell uppräknings av vissa familjerättsliga underhållsbidrag med hänsyn till penningvärdets fall. Uppräkningen bestämdes till vissa angivna procentsatser, högre för äldre bidrag och lägre för nyare. Lagen ändrades den 24 maj 1957 (nr 176), varvid ytterligare höjningar genomfördes. På framställning av riksdagen år 1961 (rskr 153) överlämnade Kungl. Maj:t till familjerättskommittén en i ämnet väckt motion (II: 182), såvitt den avsåg utredning av frågan om generell uppräknings av civilrättsliga underhållsbidrag på grund av den allmänna standardhöjningen. Samtidigt upptogs inom justitiedepartementet frågan om ny översyn av 1952 års lag, en fråga som också berördes i motionen. I denna senare del genomfördes lagstiftning år 1962 (SFS nr 136), då ytterligare höjningar skedde inom ramen för 1952 års lag. Familjerättskommittén avlämnade den 30 juni 1964 promemoria i frågan om en generell uppräknings på grund av standardhöjningen. Kommittén fann sig emellertid inte böra förorda någon lagstiftning i ämnet men ansåg det angeläget, att 1952 års lag om höjning av vissa underhållsbidrag ersattes med bestämmelser, som gav en kontinuerlig anpassning av underhållsbidragen till ändringar i penningvärdet. Kommittén ansåg det dock inte ankomma på den att utarbeta förslag i ämnet. Promemorian utsändes på remiss, varvid flertalet remissinstanser biträdde kommitténs mening i de båda frågorna.

Inom justitiedepartementet har sedermera upprättats en i juli 1966 dagtecknad promemoria (Stencil Ju 1966: 13) med förslag till lag om ändring av vissa underhållsbidrag. Förslaget innebär en kontinuerlig anpassning av bidragen till ändringarna i penningvärdet med ledning av det inom den allmänna försäkringen tillämpade basbeloppet.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgivits av Göta hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms rådhusrätt, överståthållarämbetet, socialstyrelsen, statistiska centralbyrån, exekutionsväsendets organisationsnämnd, familjepolitiska kommittén, Föreningen Sveriges häradsövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges advokatsamfund, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges husmodersföreningars riksförbund och Ensamma föräldrars förening.

Rörande gällande bestämmelser, departementspromemorian och remissyttrandena däröver torde utskottet få hänvisa till propositionen s. 5—17 och 26—27.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen anförde föredragande *departementschefen, statsrådet Kling*, följande allmänna synpunkter.

Frånskilda och ensamstående mödrar och deras barn, vilka är beroende av underhållsbidrag för sin försörjning, lever ofta i små ekonomiska förhållanden. Det är angeläget att söka se till att deras levnadsstandard inte försämras ytterligare till följd av att underhållsbidragen minskar i värde genom prisutvecklingen. Syftet med 1952 års lag om höjning av vissa underhållsbidrag och däri vidtagna ändringar åren 1957 och 1962 var att kompensera de underhållsberättigade för den värdeförsämring bidragen undergått sedan de fastställts. Efter den senaste lagändringen har penningvärdet sjunkit ytterligare i sådan mån att en ny uppräknings av underhållsbidragen är motiverad.

Hittills gällande ordning har inneburit, att generella uppräknings av bidragsbeloppen skett vart femte år. Denna ordning har emellertid ansetts otillfredsställande både för de underhållsberättigade och för de underhållsskyldiga. Metoden har nämligen lett till alltför glesa höjningar till nackdel för de underhållsberättigade. För de underhållsskyldiga har den varit till olägenhet genom att den medfört jämförelsevis stora höjningar när dessa väl kommit till stånd. Inom justitiedepartementet har därför undersökts möjligheterna till en mera kontinuerlig anpassning av underhållsbidragen till penningvärdesförändringen. En promemoria har upprättats i ämnet med förslag till regler, som syftar till en sådan anpassning. Remissinstanserna har utan undantag gett sitt stöd åt uppfattningen, att en anpassning av detta slag är välmotiverad. Jag är av samma uppfattning.

De uppräknings av bidragsbeloppen som hittills skett har genomförts i anslutning till de ändringar i penningvärdet som avspeglas i de numera av statistiska centralbyrån uträknade serierna av levnadskostnadsindex och konsumentprisindex. Även en metod för en kontinuerlig anpassning måste mer eller mindre direkt anknyta till sådant index. Det förslag som upptas i departementspromemorian bygger på basbeloppet i 1962 års lag om allmän försäkring och innebär, att bidragsbeloppen ändras i anslutning till ändringarna i basbeloppet. Detta fastställs för varje månad och utgör enligt 1 kap. 6 § nämnda lag 4 000 kr. multiplicerat med det tal som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget under tredje månaden före den som basbeloppet avser och prisläget i september 1957. Basbeloppet, som alltid avrundas till närmaste hundratal kronor, ändras inte förrän nämnda

tal höjts eller sänkts med minst tre procent sedan föregående ändring. Beräkningen av förhållandet mellan det allmänna prisläget under varje månad och läget i september 1957 sker på grundval av konsumentprisindex och görs av statistiska centralbyrån. För att undvika sådana omräkningar av bidragsbeloppen som är utan större praktisk betydelse föreslås i promemorian, att ändring av bidragsbelopp skall inträda först från och med den månad för vilken basbeloppet med ett eller flera fulla tiotal procent över- eller underskrider basbeloppet för den månad då domen meddelades eller avtalet slöts angående bidraget. Det betonas också, att det är lätt att räkna med tioprocentiga ändringar både i fråga om basbeloppet och i fråga om bidragsbeloppen.

Förslaget att anknyta till basbeloppet inom den allmänna försäkringen har vunnit nära nog allmän anslutning under remissbehandlingen. Föreningen Sveriges häradshövdingar har dock förordat en ordning, enligt vilken Kungl. Maj:t skulle med vissa mellanrum äga förordna om höjning av utgående bidrag med jämna procenttal alltefter prisutvecklingen. Statistiska centralbyrån, som godtagit förslaget, har gett uttryck åt viss tvekan och menat, att en anknytning direkt till konsumentprisindex eller dess variant pensionspristalet egentligen är att föredra med hänsyn till den tröghet i följsamheten som uppkommer genom en anknytning till basbeloppet. För egen del vill jag liksom det stora flertalet remissinstanser ansluta mig till promemorian förslag att anknyta omräkningen till det i lag angivna basbeloppet.

Den i promemorian föreslagna metoden för en omräkning har emellertid mött kritik från socialstyrelsen, exekutionsväsendets organisationsnämnd och Föreningen Sveriges häradshövdingar. Dessa remissinstanser har ansett den föreslagna ordningen alltför komplicerad och arbetskrävande, särskilt med tanke på barnavårdsnämndernas och exekutionsmyndigheternas stora arbetsbörd. Enligt socialstyrelsen skulle det vara enklare med en justering av bidragen varje gång basbeloppet ändras med 500 kr. Organisationsnämnden och häradshövdingeföreningen har vänt sig mot att varje enskilt bidrag skall anpassas efter utvecklingen av det vid tiden för bidragets fastställande aktuella basbeloppet. Organisationsnämnden har framhållit, att en sådan »individuell» anpassning medför att underhållsbidragen i alla införelsmål — f. n. omkring 65 000 till antalet — måste granskas och ändras kontinuerligt och att detta blir arbetskrävande för exekutionsmyndigheterna. Nämnden har därför förordat en ordning, enligt vilken alla bidragsbelopp ändras samtidigt och högst en gång om året. En liknande tankegång ligger bakom det nyssnämnda förslaget från häradshövdingeföreningen att bemyndiga Kungl. Maj:t att med vissa mellanrum förordna om omräkning med jämna procenttal.

Mot syftet med förslaget i departementspromemorian, nämligen att skapa en så god följsamhet som möjligt mellan bidragsbeloppen och den allmänna prisutvecklingen utan att orsaka alltför stora tillämpningssvårigheter, är

uppenbart ingenting att erinra. Som framhålls i promemorian skulle en mycket nära följsamhet till basbeloppets ändringar medföra ett betungande merarbete för bl. a. exekutionsmyndigheterna, utan att något väsentligt skulle stå att vinna därmed. Vad som framhållits under remissbehandlingen ger mig anledning att närmare beakta de administrativa problemen och överväga ytterligare förenklingar. Jag vill i detta sammanhang erinra om att ett förslag till rätt omfattande ändringar i reglerna om exekution i fast egendom m. m. nyligen remitterats till lagrådet och att ytterligare lagändringar på exekutionsområdet är att vänta inom den närmaste tiden, vilket också kan beräknas medföra ökad arbetsbörda för de exekutiva myndigheterna. Tilltalande är från dessa synpunkter det av exekutionsväsendets organisationsnämnd framförda förslaget om en samordning av alla bidragsändringar så att de sker samtidigt och högst en gång om året, helst vid en tidpunkt då exekutionsmyndigheterna inte är så betungade av andra göromål. Även enligt detta förslag skall höjningarna anknyta till ändringarna i basbeloppet. Som lämplig tidpunkt för sådana generella bidragsändringar har föreslagits den 1 april.

En ordning som den nu skisserade innebär stora fördelar genom att exekutionsmyndigheterna och andra slipper att kontinuerligt under hela året följa frågan om bidragens storlek i förhållande till det allmänna prisläget. Även för de underhållsberättigade och de underhållsskyldiga själva kan en sådan ordning medföra vissa praktiska fördelar. De får helt klart för sig, att bidragsbeloppen kan ändras endast en gång om året och då på tid som är känd för dem på förhand.

En ordning med årliga höjningar kan dock självfallet komma ifråga endast om den uppfyller de krav man anser sig böra ställa på följsamheten till penningvärdesförändringen. En undersökning av basbeloppets förändringar sedan tillkomsten av 1962 års lag om allmän försäkring visar, att basbeloppet den 1 april uppgått till 4 700 kr. år 1963, 4 800 kr. år 1964, 5 000 kr. år 1965 och 5 300 kr. år 1966. Det innebär en höjning från år 1963 till år 1964 med två procent, från år 1964 till år 1965 med fyra procent och från år 1965 till 1966 med sex procent. En årlig höjning av bidragsbeloppen i takt med dessa ändringar i basbeloppet torde klart uppfylla alla rimliga anspråk på följsamhet till penningvärdesförändringen. Ändringarna i basbeloppet synes t. o. m. vara så pass måttliga att inte varje ändring bör utlösa en omräkning av bidragsbeloppen.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört vill jag i princip ansluta mig till det av exekutionsväsendets organisationsnämnd framförda förslaget om en årlig omräkning av bidragen. Jag har ingenting emot nämndens förslag, att den 1 april bestäms som lämpligt datum för en sådan allmän omräkning. Till grund bör då läggas basbeloppet för april månad. Eftersom basbeloppet i regel fastställs mer än en månad i förväg, kan i god tid upplysning spridas om den bidragsändring som i förekommande fall skall ske fr. o. m. den 1 april samma år.

Som jag nämnt innehåller förslaget i departementspromemorian, att en viss minsta ändring av basbeloppet skall krävas för att bidragsbeloppen skall påverkas. Denna minsta ändring är i promemorians förslag satt till tio procent. Även denna regel har godtagits av flertalet remissinstanser. Några har dock menat, att gränsen bör sättas vid fem procent för att större följsamhet till penningvärdesförändringen skall nås. Exekutionsväsendets organisationsnämnd har också till sitt förslag om en årlig omräkning fogat krav på en ändring av basbeloppet med minst fem procent. Av vad jag redan anfört framgår att även jag anser att en viss minsta ändring av basbeloppet bör krävas för en bidragsändring, så att omräkningar utan nämnvärd praktisk betydelse kan undvikas. Om man som jag nyss förordat väljer en ordning som innebär, att ändring av bidragsbeloppen skall ske högst en gång om året, synes tröskeln böra sättas lägre än tio procent. En ej obetydlig ojämnhet kan annars uppkomma. Den minsta ändring av basbeloppet som skall krävas torde därför i överensstämmelse med organisationsnämndens förslag böra sättas till fem procent. Detta ligger för övrigt i linje med önskemål, som uttalats av LO och TCO under remissbehandlingen av promemorieförslaget.

Har basbeloppet ändrats med mer än fem procent, bör omräkningen av bidragsbeloppen ske efter det högre procenttalet. Även om man räknar med hela procenttal och inte tar hänsyn till bråkdelar därav, innebär detta att omräkningen något försvåras i förhållande till den i departementspromemorian föreslagna ordningen med endast tioprocentiga ändringar. Denna olägenhet bör dock godtas för att en tillfredsställande följsamhet skall nås. En fördel som vinnas i förhållande till promemorians förslag är att omräkningen varje gång kan ske med hänsyn till det senast relevanta basbeloppet och inte till det basbelopp som gällde när bidraget bestämdes, det ursprungliga basbeloppet.

Det förordade systemet innebär alltså den förenklingen att fråga om bidragsändring kan bli aktuell högst en gång om året. Vad organisationsnämnden föreslagit synes dock inte innebära, att samma procenttal skulle bli tillämpligt på alla bidrag eller ens att alla bidrag skulle ändras samtidigt. Detta beror på att nämndens förslag i anslutning till promemorieförslaget synes utgå från att bidragsbeloppet skall ändras första gången den 1 april det år då basbeloppet ändrats med minst fem procent sedan den månad då bidraget bestämdes. Därefter skall ändring emellertid ske den 1 april det år basbeloppet på nytt ändrats med minst fem procent sedan föregående ändring. Anknytningen till basbeloppet för den månad då bidraget bestämts leder till att inte alla bidrag ändras samtidigt och att olika procenttal blir tillämpliga beroende på tidpunkten för bidragets bestämmande.

Att olika procenttal sålunda måste tillämpas för olika bidrag alltefter tidpunkten för deras fastställande innebär enligt min mening en komplikation som i avsevärd mån reducerar värdet av metoden med ändring högst en gång om året. En förenkling bör därför eftersträvas även på denna punkt.

Om möjligt bör alla bidrag ändras samtidigt med samma procenttal, oavsett tidpunkten för deras bestämmande. Detta förutsätter, att de bidrag som bestäms under tiden mellan två ändringar antingen omräknas vid närmaste följande allmänna ändring med samma procenttal som övriga bidrag eller också förbigås vid den först inträffande omräkningen och ändras första gången vid den därpå följande allmänna omräkningen med det då aktuella procenttalet. Ingendera metoden är helt tillfredsställande. I det förra fallet kan vid en fortgående penningvärdesförsämring inträffa en överkompensation, om t. ex. bidraget bestäms endast kort tid före en allmän omräkning och då kanske vid ett penningvärde som står kvar oförändrat vid tidpunkten för omräkningen. I det senare fallet kan en underkompensation inträffa, om penningvärdet undergår en snabb försämring. Men även olägenhet av detta slag torde böra tas för att man skall få ett generellt verkande system som blir så lättillgängligt som möjligt för alla och föranleder minsta möjliga administrativa besvär. En sådan ståndpunkt torde också rimma väl med det av häradshövdingeföreningen framförda förslaget om generellt verkande ändringar. Av de båda nämnda alternativen för en inpassning av nyttillkomna bidrag i ett generellt verkande system synes det förstnämnda vara att föredra, dvs. det som innebär att bidraget höjs redan vid närmast följande allmänna omräkning. Den överkompensation som kan följa av en sådan ordning torde till stor del kunna undvikas genom att det vid bidragets bestämmande tas hänsyn till den omräkning som kan beräknas inträda vid nästföljande 1 april eller den 1 april något av de därpå följande åren.

Det torde vara lämpligt att Kungl. Maj:t uppdrar åt myndighet att för varje gång slå fast det procenttal med vilket alla utgående bidragsbelopp skall ändras. Uppkommer vid omräkning brutet procenttal, bör avrundning ske till närmast lägre hela procenttal.

Vad jag hittills har berört tar sikte på framtida ändringar av utgående bidragsbelopp. Men de bidrag som bestämts före den nya lagens ikraftträdande har redan vid ikraftträdandet undergått en värdeminskning. Departementspromemorians förslag utgår från att de höjningar av äldre bidrag som bestämts i 1952 års lag skall äga fortsatt giltighet. Lagen omfattar de bidrag som bestämts före utgången av år 1959. Dessa bidrag skall enligt promemorians förslag höjas ytterligare i anslutning till den ändring, räknat i fulla tiotal procent, som basbeloppet undergått från januari 1960 till tiden för den nya lagstiftningens ikraftträdande. Beträffande bidrag som fastställts efter utgången av år 1959 skall enligt samma förslag höjning ske med utgångspunkt från det basbelopp som gällde när domen meddelades eller avtalet slöts angående bidraget.

Mot detta förslag har socialstyrelsen riktat kritik. Styrelsen har ansett det onödigt omständligt och har i stället förordat, att underhållsbidrag som

fastställts före den nya lagstiftningens ikraftträdande räknas fram enligt samma metod som tillämpas i 1952 års lag, dvs. med vissa fastställda procentsatser. Därefter skall de sålunda framräknade beloppen läggas till grund för de ändringar som i fortsättningen skall ske enligt den nya lagstiftningen.

Jag delar socialstyrelsens mening att en sådan framräkning har vissa praktiska fördelar framför en förhöjning på grundval av inträffade ändringar i basbeloppet. Metoden kan väl tänkas medföra en något lägre grad av anpassning än den i promemorian förordade men är enligt min mening fullt godtagbar även från denna synpunkt.

En framräkning enligt den metod som kommit till användning i 1952 års lag innebär i huvudsak, att varje års medeltal för konsumentprisindex eller motsvarande index tas som utgångspunkt för justering av de under året bestämda bidragen. Eftersom den nya lagstiftningen föreslås innebära ändringar per den 1 april torde det vara lämpligt att framräkningen av de bidrag som bestämts före utgången av år 1965, sker till den 1 april 1966 och med ledning av konsumentprisindex för april 1966, som var 201. Den prisutveckling som avspeglar sig i nämnda tal, innebär en genomsnittlig indexökning för åren 1935—1940 med 210 procent, för åren 1941—1946 med 123 procent, för åren 1947—1950 med 104 procent, för år 1951 med 72 procent, för åren 1952—1955 med 56 procent, för åren 1956 och 1957 med 41 procent, för åren 1958 och 1959 med 31 procent, för åren 1960 och 1961 med 25 procent, för åren 1962 och 1963 med 16 procent, för år 1964 med 11 procent och för år 1965 med 6 procent.

I enlighet härmed och med bibehållande av samma återhållsamhet som vid tidigare framräkningar av de äldre bidragen förordar jag att en framräkning sker av äldre bidrag till den 1 april 1966 genom höjning med följande procentsatser, nämligen i fråga om bidrag från år 1940 eller tidigare 140 procent, från åren 1941—1946 115 procent, från åren 1947—1950 100 procent, från år 1951 70 procent, från åren 1952—1955 55 procent, från åren 1956 och 1957 40 procent, från åren 1958 och 1959 30 procent, från åren 1960 och 1961 25 procent, från åren 1962 och 1963 15 procent, från år 1964 10 procent och från år 1965 5 procent.

Beträffande de äldre bidrag som bestämts före utgången av år 1965 blir det också nödvändigt att vid det första tillfälle då en allmän omräkning enligt den nya lagstiftningen äger rum ta hänsyn till den ytterligare värdeändring som dessa bidrag undergått under tiden fram till den nya lagstiftningens ikraftträdande. Bidragen bör då justeras med utgångspunkt från basbeloppet för april 1966.

Med hänsyn till vad exekutionsväsendets organisationsnämnd anfört bör den nya lagstiftningen träda i kraft den 1 april 1967.

Vad jag nu anfört innebär, att samtliga äldre bidrag som fastställts före utgången av år 1965 bör höjas den 1 april 1967 med vissa procenttal enligt

vad jag nyss har angivit. Under förutsättning att basbeloppet undergått en höjning med minst fem procent sedan april 1966 bör de höjas ytterligare med samma procenttal som det med vilket basbeloppet ändrats. Därefter kommer bidragen liksom senare fastställda bidrag att ändras den 1 april det år då basbeloppet för april ändrats med minst fem procent sedan föregående allmänna ändring.

De bidrag, som bestämts under tiden den 1 januari 1966—den 1 april 1967 föranleder vid den nya lagstiftningens ikraftträdande vissa problem. Dessa bidrag kan ha fastställts så sent under denna tidrymd att det kan te sig oskäligt att ändra dem med hänsyn till basbeloppets utveckling före den nya lagens ikraftträdande, åtminstone om en sådan ändring av bidragsbeloppen äger rum redan i samband med den nya lagstiftningens ikraftträdande den 1 april 1967. När det gäller bidrag som tillkommit under tiden mellan den 1 januari 1966 och den 1 april 1967 kan man nämligen inte räkna med att det vid bidragets bestämmande har kunnat tas hänsyn till den omräkning som kan ske vid lagstiftningens ikraftträdande.

I fråga om här avsedda bidrag förordar jag att de inte skall ändras förrän vid den ändring som först inträffar efter den 1 april 1967. Om en bidragsändring äger rum den 1 april 1967 med hänsyn till basbeloppets utveckling efter den 1 april 1966 — då basbeloppet för övrigt var detsamma som den 1 januari samma år — kommer denna utveckling inte att påverka storleken av de nu ifrågakvarande bidragen. Skulle däremot basbeloppet den 1 april 1967 ha undergått så små ändringar att ingen bidragsändring utlöses vid detta tillfälle, kommer utvecklingen under tiden den 1 april 1966 — den 1 april 1967 att påverka bidragets storlek fr. o. m. den 1 april det år ändringarna av basbeloppet sedan den 1 april 1966 enligt huvudregeln motiverar en ändring av bidragsbeloppen. I detta senare relativt osannolika fall blir emellertid denna påverkan ganska obetydlig.

Under remissbehandlingen har också tagits upp frågan vid vilken tidpunkt ett bidrag skall anses bestämt. Föreningen Sveriges häradsförordningar påpekar, att det inte är ovanligt att ett bidragsbelopp fastställts både genom avtal och i dom eller i två eller flera domar. Enligt föreningens mening bör i sådana fall av principiella skäl den första tidpunkten för bidragets bestämmande vara utgångspunkt för beräkning av höjningen, eftersom beloppet får anses vara närmast knutet till det då gällande penningvärdet. Det skulle enligt föreningen också vara otillfredsställande om den omständigheten, att ett avtal rörande visst bidrag senare blivit fastställt i dom, skulle inverka på framtida höjningar eller om ett ogillande av en vadetalan angående bidragshöjning skulle leda till en försämring i förhållande till vad som skulle gällt om underrättsdomen vunnit laga kraft.

Jag vill här erinra om att lagrådet under förarbetena till den ändring i

1952 års lag som genomfördes år 1957 uttalade, att när det i lagen talas om att underhållsbidragets belopp »senast bestämts» genom dom före viss dag, därunder enligt motivuttalande inbegrips även dom som innebär att tidigare fastställt underhåll jämkats. Däremot skulle inte något nytt bestämmande av bidraget anses ha skett, om jämkningsyrkande avslagits (prop. 1957: 149, jfr prop. 1952: 222 s. 46). Vad lagrådet sålunda anfört om det senare fallet torde äga motsvarande tillämpning när ett avtal fastställs i dom.

Önskemålet från häradshövdingeföreningen, att bestämmelsen om indexreglering bör införas i GB eller FB, torde få övervägas i samband med en kommande revision av äktenskapslagstiftningen.

Beträffande departementschefens yttrande i övrigt torde utskottet få hänvisa till propositionen s. 24—25.

Lagrådet

Det till lagrådet remitterade lagförslaget lämnades av lagrådet utan erinran.

Motionen

I motionen anföres följande.

Några remissinstanser betonar vikten av att den nya lagstiftningen utformas så enkelt och lättfattligt som möjligt. Detta är givetvis viktigt när det gäller all lagstiftning. Men det är så mycket mer angeläget när det gäller lagstiftning som innebär ekonomiska konsekvenser av icke ringa räckvidd för den enskilde och som dessutom i praktiken kommer att tillämpas av personer som saknar juridisk utbildning.

Det är därför beklagligt att lagförslaget innehåller en bestämmelse som är ägnad att skapa oklarhet om lagens rätta innebörd.

Det gäller frågan om utgångspunkten för beräkningen av basbeloppets ändringar. I 2 och 3 §§ samt i ikraftträdandebestämmelserna sägs att utgångspunkten skall vara den dom eller det avtal varigenom bidragsbeloppet *senast* (här kursiverat) bestämts.

Såsom Föreningen Sveriges häradshövdingar i sitt remissyttrande anfört, torde det icke sällan inträffa att bidragsbelopp fastställs såväl genom dom som avtal eller genom två eller flera domar. Ofta träffas avtal om underhållsbidrag som sedan blir fastställt genom en skillnadsdom. Om en dom överklagas och fastställs, föreligger två domar angående samma bidragsbelopp.

Häradshövdingeföreningen menar att av principiella skäl den tidpunkt då ett bidrag först fastställs genom dom eller avtal bör vara avgörande, eftersom beloppet får anses närmast knutet till det då gällande penningvärdet. Det skulle enligt föreningen vara otillfredsställande om den om-

ständigheten huruvida ett avtal fastställts i dom eller inte skulle medföra verkningar i fråga om framtida höjningar. En part som överklagar en dom med yrkande om höjning av ett däri fastställt underhållsbidrag bör inte heller — om vadetalan ogillas på denna punkt, komma i ett sämre läge i fråga om framtida höjningar än om han låtit underrättsdomen vinna laga kraft.

Vi delar för vår del den principiella uppfattning som häradshövdingeföreningen givit uttryck för. Även departementschefen synes dela denna uppfattning därigenom att han hänvisar till lagrådets uttalande under förarbetena till 1952 års lag som genomfördes 1957. Lagrådet har här uttalat att när det i lagen talas om att underhållsbidragets belopp »senast bestämts» skall detta icke avse det fall att ett jämkningsyrkande avslagits. Departementschefen anför nu att vad lagrådet sålunda anfört torde äga motsvarande tillämpning även beträffande ett avtal som fastställs genom dom.

Uppenbart är att oklarhet i praktiken kan uppkomma på denna punkt. Om ett avtal och en dom eller två eller flera domar upptar olika belopp är det självklart att den senaste domen skall avses. Om de däremot upptar samma belopp skall enligt departementsuttalande det första avtalet eller den första domen avses, vilket strider mot ordalydelsen i lagförslaget och sålunda motverkar den önskvärda klarheten i lagstiftningen.

Det visar sig alltså att ordet »senast» är överflödigt i lagtexten och i själva verket kan skapa osäkerhet om den rätta tillämpningen. Denna oklarhet torde man i stor utsträckning komma ifrån om man stryker ordet »senast». Vi förordar sålunda sådan ändring att ordet »senast» strykes ur 2 och 3 §§ samt ur ikraftträdandebestämmelserna.

Utskottet

I förevarande proposition föreslås att 1952 års lag om höjning av vissa underhållsbidrag ersätts med en ny lag som syftar till en kontinuerlig anpassning av underhållsbidragen till penningvärdets förändringar. Till en början höjs alla bidragsbelopp som senast bestämts före utgången av år 1965 med vissa i lagförslaget angivna procenttal. Därefter anpassas dessa bidragsbelopp och de bidragsbelopp, som senast bestämts eller bestäms efter utgången av år 1965, till förändringar i penningvärdet genom anknytning till basbeloppet enligt 1962 års lag om allmän försäkring. Bidragsbeloppen skall omräknas första gången den 1 april det år då basbeloppet för april med minst fem procent över- eller underskrider basbeloppet för april 1966 och därefter den 1 april varje år basbeloppet för april ändrats med minst fem procent sedan föregående omräkning av bidragsbeloppen. Sådana bidragsbelopp som senast bestämts under tiden den 1 januari 1966—den 31 mars 1967 skall dock ej ändras förrän vid den omräkning som sker närmast efter den 1 april 1967. Vid alla omräkningar av bidragsbelopp justeras dessa med samma procenttal som det varmed basbeloppet ändrats. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 april 1967.

I en med anledning av propositionen väckt motion, I: 804, anföres att lagförslagets utformning på en punkt kan medföra osäkerhet vid tillämpningen, nämligen i fråga om vad som avses med uttrycket att »bidragsbelopp senast bestämts». Motionärerna föreslår att ordet »senast» borttages ur lagtexten och påpekar i överensstämmelse med ett remissyttrande att det inte är ovanligt att bidragsbelopp fastställts både genom dom och avtal eller genom två eller flera domar samt att av principiella skäl den första tidpunkten för bidragets bestämmande bör vara avgörande. Såsom lagrådet uttalade vid 1957 års ändring av nu gällande lag inbegripes i uttrycket att underhållsbidraget »senast bestämts» genom dom före viss dag enligt motivuttalande även dom som innebär att tidigare fastställt underhåll jämkats. Däremot skulle nytt bestämmande av bidraget inte anses ha skett, om jämkningsyrkande avslagits. Vad lagrådet sålunda anfört om det senare fallet torde i enlighet med departementschefens uttalande i förevarande proposition äga motsvarande tillämpning när ett avtal fastställts i dom. På grund av det anförda synes någon olägenhet av det påtalade uttryckssättet ej behöva befaras och utskottet kan därför icke tillstyrka bifall till motionen.

Ej heller i övrigt har utskottet funnit anledning till erinran mot propositionen.

För att underlätta tillämpningen av den nya lagen synes lämpligt att ändringarna av bidragsbeloppens storlek på ett lättfattligt sätt bringas till berörda parter's kännedom.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte, med avslag å motionen I: 804, bifalla förevarande proposition, nr 155.

Stockholm den 6 december 1966

På första lagutskottets vägnar:

ERIK SVEDBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Erik Svedberg, fröken Mattson, herrar Ernulf*, Arvidson, Lundin, Schött, fru Lilly Ohlsson och herr Johan Olsson*;

från andra kammaren: fru Johansson, fru Kristensson, fru Löfqvist, fröken Andersson i Strängnäs, fru Lindekvist och herr Larsson i Öskeviksby*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.